

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІ ӘКІМШІЛІГІ
АДМИНИСТРАЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

ТАРИХШЫЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ КОНГРЕСІ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОНГРЕСС ИСТОРИКОВ
NATIONAL CONGRESS OF THE HISTORIANS

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯ КЕҢІСТІГІ:
ҚАЗІРГІ ЗАМАН МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ» атты**
Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
международной научно-практической конференции
**«РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН И ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО:
СОВРЕМЕННОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ»,**
посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан

WORKS
of the international scientific-practical conference
**«THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE EURASIAN SPACE:
THE PRESENT AND THE FUTURE DEVELOPMENT»**
dedicated to the 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan

II бөлім • часть II • part II

АСТАНА
2016

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

Қ18

Бас редактор: Сыдықов Е.Б. - Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры, т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Редакция алқасы:

Молдажанова А.А. – п.ғ.д., профессор, оқу ісі жөніндегі проректор

Қамзабекұлы Д. – ф.ғ.д., профессор, әлеуметтік-мәдени даму жөніндегі проректор

Айтмағамбетов Д.Р. – ректордың аппарат жетекшісі

Пауло Ботта – профессор, Аргентина

Жеребцов И.Л. – т.ғ.д., профессор, Ресей

Гюрер Гульсевин – т.ғ.д., профессор, Түркия

Садықов Т.С. – т.ғ.д., профессор, тарих факультеті деканы

Көмеков Б.Е. – т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Дүкенбаева З.О. – т.ғ.д., профессор, Еуразиялық зерттеулер кафедрасының меңгерушісі

Алпысбес М.А. – т.ғ.д., профессор

Бердагулова С.К. – т.ғ.к., доцент

Абдрахманова Г.С. – т.ғ.к., доцент

Сыздық С.Қ. – магистр, оқытушы

Редакция алқасының көзқарасы мақала авторларының пікірімен сәйкес келуі міндетті емес.

Мнение авторов публикаций не обязательно должно совпадать с мнением редакционной коллегии.

The opinion of the authors of publications do not necessarily coincide with the views of the editorial board.

Қ18 «Қазақстан Республикасы және Еуразия кеңістігі: қазіргі заман мен даму келешегі» атты Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның мақалалар жинағы, II б. 435 б. / Жалпы ред.бас. Е.Б. Сыдықов. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы.

Труды Международной научно-практической конференции «Республика Казахстан и евразийское пространство: современность и перспективы развития», посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, часть II. 435 стр. / Под ред. Е.Б.Сыдыкова – Астана: Издательство ЕНУ им. Л.Н.Гумилева.

Works of the international scientific-practical conference «The Republic of Kazakhstan and the Eurasian space: the Present and the Future Development», dedicated to 25th anniversary of Independence of Kazakhstan, part II. 435 p. / edited by E.B. Sydykov – Astana: Publishing house of L.N. Gumilyov Eurasian National University.

ISBN 978-9365-31-794-1

Жинақта 2016 жылдың қазан айының 20 күні Астана қаласында Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткен Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары берілген. Мақалалар автордың редакциясымен жарияланды.

В сборнике представлены труды международной научно-практической конференции, посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, прошедшей в ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. Астана, 20 октября, 2016 г. Материалы публикуются в авторской редакции.

The collection contains the works of the international scientific-practical conference dedicated to 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan, which was held at the L.N. Gumilyov ENU. Astana, October 20, 2016. Materials are published in author's version.

ISBN 978-9365-31-794-1

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

МАЗМҰНЫ

СЕКЦИЯ – 1. ЕЖЕЛГІ ДӘУІРДЕН ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢГЕ ДЕЙІНГІ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТІ / ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА КАЗАХСТАНА С ДРЕВНЕЙШИХ ВРЕМЕН ДО НАШИХ ДНЕЙ

Абдрахманова Г.С., Каратаев О.К. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА	3
Абдрахманова К.К. ТОРГОВЛЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫМИ ТОВАРАМИ В ГОРОДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА В 1950-1970-е ГОДЫ	6
Абуев К.К. СИБИРСКОЕ ХАНСТВО В КОНТЕКСТЕ КАЗАХСКО-РУССКИХ ОТНОШЕНИЙ (историография проблемы)	9
Азмұханова А.М. ЖӘДИДТІК ОҚУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕГІ.	14
Азнина К.А. ҚОЙЛЫБАЙ БАҚСЫНЫҢ КҮЙ ӨНЕРІ МҰРАСЫ	19
Алибек С.Н., Косанбаев С.К. ОПИСАНИЕ ТРАДИЦИОННОГО УКЛАДА ЖИЗНИ И БЫТА КОЧЕВЫХ КАЗАХОВ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ (НА ПРИМЕРЕ Н.ЗЕЛАНДА, Н.КАЛМАКОВА, Г.И.СПАССКОГО И Б.ЮЗЕФОВИЧА)	21
Алпысбес М.А. ШЕРУШІ БАЙТАЙЛАҚ БАТЫР ТУРАЛЫ ТАРИХИ-ШЕЖІРЕЛІК ДЕРЕКТЕРДІҢ ТАҒЫЛЫМЫ	24
Альжанова Э.Е. КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНОЕ ДЕЛО КАЗАХСТАНА В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА	30
Амрина М.С. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДАЛАЛЫҚ ОБЛЫСТАРЫН ЗЕРТТЕГЕН Ф.А. ЩЕРБИНА ЭКСПЕДИЦИЯСЫНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУ ТАРИХЫ	32
Анасова А.Б. МЕРЗІМДІ БАСПАСӨЗ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ТОРҒАЙ ОБЛЫСЫНЫҢ МӘДЕНИ-РУХАНИ ДАМУЫ	41
Арапов Ж.М. ҚАЗАҚ ЭТНОСАЯСИ БІРЛЕСТІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ НАЙМАН ТАЙПАСЫНЫҢ ОРНЫ	43
Ахметшина Г.У. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КИІМІНДЕГІ ОЮ-ӨРНЕК	47
Базылхан Н. ТЮРКО-МОНГОЛЬСКИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ФАКТОРЫ (VII–XIV ВВ.) (этносемантические проблемы погребально-поминальных комплексов)	51
Балгабаева Г.З. РАЗВИТИЕ ВОЕННОГО ДЕЛА НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА В ПЕРИОД ЗАРОЖДЕНИЯ КОЧЕВНИЧЕСТВА	57
Балыкова А.М. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨңІРІНДЕГІ МЕДИЦИНАЛЫҚ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ ДАМУ ТАРИХЫНАН (XX ҒАСЫРДЫҢ I ЖАРТЫСЫ)	60
Баширова А.М. МЕЧЕТИ И МЕДРЕСЕ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ	62
Баязитова Р.Р., Дукенбаева З.О. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КҮРЕС МӘСЕЛЕЛЕРІ	63
Бекмагамбетова М.Ж., Бекмагамбетов Р.К. ОСВЕЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ НАЧАЛА XX ВЕКА В АКАДЕМИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ: ПАРАЛЛЕЛЬНАЯ ДЕМОСТРАЦИЯ	68

Беспалинов А.Т. К ИСТОРИИ ПРОИСХОЖДЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИССЫКСКОГО ХОЛОДНОГО ОРУЖИЯ АКИНАК В СРАВНЕНИИ С ОСТАЛЬНЫМИ НАХОДКАМИ	71
Біләлова Г.Д. ТАСМОЛА АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ АҢ СТИЛІ	77
Брынза Т.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕДУЩИХ ТИПОВ МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ЭПОХИ СРЕДНЕЙ БРОНЗЫ УРАЛО-КАЗАХСТАНСКИХ СТЕПЕЙ	80
Бурлуцкая (Банникова) Е.В. ОРЕНБУРГСКИЕ КУПЦЫ ДЕЕВЫ В РУССКО-АЗИАТСКИХ КОНТАКТАХ XIX ВЕКА	83
Дауконова Р.Т., Рамазанова Ф.С. НАУЧНОЕ ОПИСАНИЕ КРАЯ В МАТЕРИАЛАХ ДЕЯТЕЛЕЙ СЕМИПАЛАТИНСКОГО ПОДОТДЕЛА ЗАПАДНО-СИБИРСКОГО ОТДЕЛА РУССКОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА	86
Джуманиязова Н. Х. ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ КАЗАХСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В КОНЦЕ XVIII-НАЧАЛЕ XX ВВ. (НА МАТЕРИАЛАХ ОРЕНБУРГСКОЙ ГУБЕРНИИ)	89
Дүкенбаева З.О., Қоскеева Ә.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТ-ТІЛ МӘСЕЛЕСІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҚЫРЛАРЫ	93
Dukenbayeva Z.O., Shabambayeva A.G. ABOUT THE RESEARCH OF AKZHAN MASHANOV IN THE ANCIENT HISTORY OF KAZAKHSTAN	96
Елтай А. ҚАЗАҚ ЖҮЗДЕРІНІҢ ПАЙДА БОЛУ МӘСЕЛЕСІ	98
Ерболова А.Е. ИСТОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ ТРУДОВ ИБН-ФАДЛАНА В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	100
Ерменбаева Г.К. ВКЛАД ТУРГАЙСКОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО КОМИТЕТА В ИЗУЧЕНИЕ ФОЛЬКЛОРА	104
Есимова Ж.К. МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ПЕРИОД ОСВОЕНИЯ ЦЕЛИННЫХ И ЗАЛЕЖНЫХ ЗЕМЕЛЬ	107
Вонора G. L., Habdulina M.K. INSCRIBED VESSELS AND SILVER ARTEFACTS FROM SOUTHERN KAZAKHSTAN IN THE SECOND HALF OF THE 1 ST MILLENNIUM BC	111
Жанақова Н.Т. ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫНЫҢ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ	118
Жанғалиев У.К. ҚЫПШАҚТАР ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ	121
Жаркенова А.М. КЕҢЕСТІК ОДАҚ ДӘУІРІНІҢ 50-80-ЖЖ. СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ НЕГІЗГІ ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІГІ	124
Жаркенова А.М., Жардемова А.А. САРАЙШЫҚ - ЕЖЕЛГІ ҚАЛАНЫҢ ҰЛЫЛЫҒЫ	129
Жауымбаев С.У. ҚАРҚАРАЛЫ ӨңІРІН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ЗЕРТТЕУ	131
Жумабаева Ж.К. ПРОБЛЕМАТИКА КАЗАХСТАНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА(1920-1990)	135
Жұмабаева Ж.К. «САРАЙШЫҚТЫҢ КРЕМЛІ» МӘСЕЛЕСІ: АҢЫЗ БЕН АҚИҚАТ	138
Ибадуллаева З.Ө. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚҰРАМЫНДАҒЫ СУНАҚТАР	142

Исенов Ө.И. «МӘДЕНИ МҰРА» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ЖАРИЯЛАНҒАН ТАРИХИ ЕҢБЕКТЕР ХАҚЫНДА	144
Искакова К.Ы., Оразаев С. Б. «ОТАНДЫ ҚОРҒАУДА» ГАЗЕТІ – ЛЕНИНГРАД МАЙДАНЫ ЖАУЫНГЕРЛЕРІ ӨМІРІНІҢ АЙНАСЫ	147
Исмаилов С.С., Бисембаева А.К. СТАНОВЛЕНИЯ И ЖИЗНЕННЫЕ ОРИЕНТИРЫ Ч.ВАЛИХАНОВА	149
Кабульдинов З.Е. «РАЗНОЕ ПРОИСХОЖДЕНИЕ» ИЛИ ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ПОЛИЭТНИЧЕСКОГО КАЗАХСТАНА (к вопросу о реализации «Доктрины национального единства Казахстана»)	152
Кабылбекова Б.Т. НАУЧНАЯ И ТВОРЧЕСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ КАРЛАГА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	157
Кабылтаева С.К. РОЛЬ КАЗАХСКИХ ХАНОВ И БАТЫРОВ В ОХРАНЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В БОРЬБЕ ПРОТИВ «ДЖУНГАРСКОЙ АГРЕССИИ»	159
Каиржанов А.К. ТАМГОВАЯ ТЕОРИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ДРЕВНЕТЮРКСКОГО РУНИЧЕСКОГО АЛФАВИТА	162
Калыш А.Б. К ВОПРОСУ ОБ ЭТНИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ РАЗВОДОВ В АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ	167
Карибекова М.Е. ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ЗИЯЛЫЛАР ҚЫЗМЕТІ	169
Касенов Е.Б. К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	173
Козаченко Е.А. ЖИЛИЩНО-БЫТОВАЯ ПОВСЕДНЕВНОСТЬ ЛЮДЕЙ В 70-х ГОДАХ XX ВЕКА НА ПРИМЕРЕ УСТЬ-КАМЕНОГОРСКА	176
Крыкбаева С.М. ӨНЕРДЕГІ РӘМІЗ ҰҒЫМЫНЫҢ МӘДЕНИ МАЗМҰНЫ	178
Кусаинова Ж.Д. ДВИЖЕНИЕ КЕНЕСАРЫ КАСЫМОВА: ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	181
Кушкумбаев А.К. ИСТОРИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА ТЕРМИНА «ЗОЛОТАЯ ОРДА»	184
Қабықаев Е.Ж. КЕҢЕСТІК КЕЗЕНДЕГІ ЗАЙСАН АУДАНЫНЫҢ МӘДЕНИЕТІ	188
Қашқымбаев А. ЕГЕМЕНДІК ПЕН ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫНДАҒЫ ЕЛЕУЛІ КЕЗЕҢ	191
Қуандық Е. ИНДУСТРИЯЛАНДЫРУДЫҢ ЗАРДАПТАРЫ	193
Мағзумова А.С. ЖАЙЫҚ ҚАЛАШЫҒЫ ТЫҢ ДЕРЕКТЕРДЕ	201
Мажитов С.Ф. ФЕНОМЕН «ЭПОХИ ПЕРЕМЕН» И НАЧАЛО СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА (1985-1999 гг.)	204
Макашева А.С. ФОРМИРОВАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ: ЭКСКУРС В ИСТОРИЮ	207
Малыбаева Б.С. ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОМ КАЗАХСТАНЕ В 1920-30-ЫЕ ГОДЫ	210
Маутканова А.Т. ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1999 – 2016 гг.	213

Молдабай Талғат КӨНЕ ТҮРІК ЖАЗУЫ ТАҢБАЛАРЫНЫҢ СЕМАНТИКАСЫ ЖӘНЕ АВТОХТОНДЫҚ НЕГІЗДЕРІ	215
Мурат Уали ТРИ КЛАНА, ТРИ ЧАСТИ, ТРИ ЖУЗА	219
Мусабекова Р.М. О РЕПРЕССИРОВАННОМ ПИСАТЕЛЕ КАЗАХСТАНА (о писателе Ю. Домбровском)	221
Мусабекова У.А., Абилкасым М. ЭТНОКУЛЬТУРА ТЮРКСКИХ НАРОДОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ТЮРКСКИХ ПАМЯТНИКОВ)	225
Мұхатова О.Х. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ТАРИХИ ОЙДЫҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ МАХМҮД ҚАШКАРИ	227
Нуржанов А.А. КЕРАМИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ ГОРОДИЩА КУЛАН	230
Оросхан Б. ТОРЕВТИКА ЖӘНЕ КӨШПЕЛІЛЕР ӨНЕРІ	235
Өтениязов С. ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТІ ТАРИХЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	237
Pedraski M, Умиткалиев У.У., Айтбаев А.Б., Адельчанов К.С. ПОЛЬСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ОБЛАСТИ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ	242
Петрич Л.В. МЕТОДЫ РАБОТЫ ПО ЛИКВИДАЦИИ НЕГРАМОТНОСТИ НЕРУССКИХ НАРОДОВ ОРЕНБУРЖЬЯ В 1920-1930-Е ГОДЫ	244
Рамазанова Ф.С., Балапанова Э.М. ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РУКОВОДСТВА МОДЕРНИЗАЦИЕЙ КУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ КАЗАХСТАНА (20-30 ГГ. XX В.)	247
Рахимбекова А.К., Ботаева З.Ф. ВКЛАД П.И. РЫЧКОВА В ИЗУЧЕНИЕ КАЗАХСТАНА: НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ	250
Рахимбекова А.К., Садвакасова С.У. ИЗ ГЛУБИНЫ ВЕКОВ: ИСТОРИЯ И ЗНАЧЕНИЕ НАГРАД	252
Сабитов Ж.М. ДЖАМИ АТ-ТАВАРИХ КАДЫРГАЛИ ЖАЛАИРИ КАК ИСТОЧНИК О ЖИЗНИ УРУС-ХАНА	255
Садвокасова З.Т., Султанова А. ПУБЛИКАЦИИ ПО ПРОБЛЕМЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАРТИЙНО-СОВЕТСКОЙ НОМЕНКЛАТУРЫ	258
Садыков Т.С., Жакиянова А.Н. ҚАЗАҚТЫҢ АУЫЗША ТАРИХЫНЫҢ ҰЛТ ТАРИХЫН ЗЕРДЕЛЕУДЕГІ РӨЛІ	261
Сайлаубаева Н.Е. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ӘСКЕРИ ӨНЕРІ	263
Сейтказина Қ.О., Тұрсынбек Ж.Қ. ҰЛЫ АҒАРТУШЫ ШОҚАН УӘЛИХАНОВ ӨМІРІНІҢ БЕЛЕСТЕРІ	266
Сейткалиев М.К., Буранбаев Р.Н. ИССЛЕДОВАНИЕ СВЯТИЛИЩ ПОЛУОСТРОВА ТУПКАРАГАН В 2015 ГОДУ	268
Сембаева Ә. ЕЖЕЛГІ ДӘУІРДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИЕТІ	270
Сураганова З.К. НЕМАТЕРИАЛЬНОЕ КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ КАЗАХСКОГО НАСЕЛЕНИЯ ЗАРУБЕЖНОГО АЛТАЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	272
Сыздыкова А.М. ОРГАНИЗАЦИЯ ГОРНОГО ДЕЛА В ПРОШЛОМ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ	276

Сыздық С.Қ. ЖАҢА ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ	278
Танатарова Ж.Т., Кенжебаева С.Е. ИДЕЙНАЯ КОНСОЛИДАЦИЯ МУСУЛЬМАН В ДО-РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ПЕРИОД	281
Тастекова Г.Б. 1920-шы ЖЫЛДАРЫ ҚАЗАҚ ЖЕРІ ШЕКАРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН АНЫҚТАЛУЫ МӘСЕЛЕСІНІҢ ТАРИХНАМАСЫ	287
Ташагыл А., Акмадиева Г.П. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ТАРИХЫ	290
Тлеугабұлов Д.Т., Свиридов А.Н. ТОПОГРАФИЯ ПОСЕЛЕНИЙ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА САРЫАРКИ	293
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шагирбаев М.С. ШІЛІКТІ ҚОРЫМЫНДА 2016 Ж. ЖҮРГІЗІЛГЕН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ (бастапқы хабарлама)	297
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шагирбаев М.С. АЛАКӨЛ АЙМАҒЫНДАҒЫ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ҚАЛА МӘДЕНИЕТІ	304
Тұлбасиева С.К. XIX-XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАР ЖАЙЫНДАҒЫ ОЙ-ПІКІРЛЕРДІҢ ДАМУЫ	308
Түлекова М.К. ЕГЕМЕНДІК ЖЫЛДАРДАҒЫ КӨШІ-ҚОН	312
Туменова Л.Е. XIX Ғ. ҒАЛЫМДАР, САЯХАТШЫЛАР, ЭТНОГРАФТАРДЫҢ БӨКЕЙ ХАНДЫҒЫ ТАРИХЫНЫНА ҚАТЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ	315
Зәкенұлы Т. ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІНІҢ АРҒЫ БАСТАУЛАРЫ	319
Үмітқалиев Ұ.Ұ. Ә.М. ОРАЗБАЕВТЫҢ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҮРГІЗГЕН ЗЕРТТЕУЛЕРІ	327
Хабдулина М.К. НОВЫЕ ПОДХОДЫ В ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМ РАННЕСРЕДНЕ-ВЕКОВОЙ АРХЕОЛОГИИ САРЫ-АРКИ	332
Шаймердинова Н.Г., Төребекова С.М. КӨНЕ ЖӘНЕ ОРТА ҒАСЫР ЕСКЕРТКІШТЕРІНДЕГІ КӨСЕМШЕ ФОРМАЛАРЫНЫҢ ДАМУЫ	335
Шаймуханова С.Д., Баймағамбетова Ж.М. ПРОБЛЕМА ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ К ВОССТАНИЮ 1916 ГОДА В СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИОГРАФИИ	338
Шахаман З.Б. ЭТНОДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ (1999-2016 ГГ.): КРАТКИЙ ОБЗОР	340
Шойбекова А.С. РАҚЫМЖАН ҚОШҚАРБАЕВТЫҢ ЕРЛІГІ ТУРАЛЫ 1945-1960 ЖЫЛДАРДАҒЫ ПАЙЫМДАУЛАР	344
Шыныбеков Б.Ш. ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАҒЫ ТҮРМЫС-ТІРШІЛІКТЕГІ ҚАЗАҚ ҚЫЗДАРЫ МЕН ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ОРНЫ	346
Ыбырайхан М.Ы. СІБІРЛІК КӨПЕС С.А. ПОПОВТЫҢ ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕН ЗАУЫТ ІСІ	350
СЕКЦИЯ – 2. ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІ ЖӘНЕ Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ЕУРАЗИЯЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАРЫ / СТРАНА ВЕЛИКОЙ СТЕПИ И ЕВРАЗИЙСКИЕ ВЗГЛЯДЫ Л.Н. ГУМИЛЕВА	
Айтмағамбетов Д.Р. ҰЛЫ ДАЛА ЖӘНЕ Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ЕУРАЗИЯЛЫҚ КӨЗҚАРАСЫ	354
Арапов Ж.М. ГУМИЛЕВТІҢ КӨШПЕЛІ ЖӘНЕ ТҮРКІ ХАЛЫҚТАР ТАРИХЫНА ЗЕРТТЕЛУ КӨЗҚАРАСЫ	356

Әлібек С.Н. Ә.Н.БӨКЕЙХАНОВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТҮРМЫСЫ МЕН МӘДЕНИЕТІН СИПАТТАУ	358
Байбулсинова А.С. ҰЛТ ЖОСПАРЫ – ҚАЗАҚСТАНДЫҚ АРМАНҒА БАСТАЙТЫН ЖОЛ	360
Байбулсинова А.С., Серикова Л.С. ҰЛЫ ДАЛА ТАРИХЫ: ЗАМАНАУИ ТАНЫМ	362
Бикенов А.Х. Л.Н.ГУМИЛЕВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ КӨНЕ ТҮРІК ҚОҒАМЫНА ТӘН БІЛІК ИНСТИТУТТАРЫ	367
Болатұлы Нұржан «ҚАЗАҚ ЕЛІ САЯСАТЫ – ТЫНЫШТЫҚ ҒӘМ ТҮРАҚТЫЛЫҚ КЕПІЛІ: ТАРИХИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ»	370
Булкбаев С.Б., Алямова З.А. К ВОПРОСУ ВКЛАДЕ НОМАДОВ В МИРОВУЮ ЦИВИЛИЗАЦИЮ	373
Жақия М.Қ. КАРЛАГ - ҚАЗАҚТЫҢ ҚАСІРЕТІ ...	376
Искакова К.Ы., Елтай Ақтан Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ПАССИОНАРЛЫҚ ИДЕЯСЫ МЕН ЭТНОГЕНЕЗ ТЕОРИЯСЫ ЭТНИКАЛЫҚ ТАРИХТЫ ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ	379
Кабылтаева С.К., Комарова Дамира ЕВРАЗИЙСКИЕ ИДЕИ ЛЬВА НИКОЛАЕВИЧА ГУМИЛЕВА И СОВРЕМЕННОСТЬ	382
Кала Н.С. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	384
Кенжебай Р.Н. Сейдахметова Г.Т. ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН АЙМАҒЫНДА ТУРИЗМ САЛАСЫН ДАМУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕРІ	386
Любичанковский А.В. ЭТНОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕТЕРМИНАНТА ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ВМЕЩАЮЩИЙ ЛАНДШАФТ В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ ЭТНОГЕНЕЗА Л.Н. ГУМИЛЕВА	390
Номогоева В., Раднаева Э.Л. СТАНОВЛЕНИЕ БУРЯТСКОЙ НАУКИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРАЗИЙСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ	392
Оловинцов А.Г. «ИГО» ИЛИ ТОЛЕРАНТНОСТЬ НА ПРИМЕРЕ СУЩНОСТИ КАСИМОВСКОГО ХАНСТВА В XV-XVII ВЕКАХ	396
Өмірбекова Ж. КӨШПЕЛІЛЕРДІҢ ЭТНОЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ДЕҢГЕЙІ	400
Пилипчук Я.В. ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА КАРЛУКСКОГО ДЖАБУЯТА	404
Radnaeva E., Talgatbek M., Dukenbaeva Z. AKZHAN AL - MASHANI IS A RESEACHER OF THE GREAT STEPPE CIVILIZATION	407
Рахимбекова А.К. ЭТИКА ДИАЛОГА МЕЖДУ НАРОДАМИ: НА ПРИМЕРЕ «ЛЕСА» И «СТЕПИ»	410
Сакенов Д.Ж. ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ МОДЕЛЬ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ КАЗАХОВ	413
Серикова Л.С. ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	417
Сыздықов С.М., Смағұлов Н.Б. КҮЛТЕГІН ЖАЗБАСЫНДАҒЫ ЕЖЕЛГІ ТҮРІКТЕРДІҢ «МӘҢГІ ЕЛ» САЯСИ МАНИФЕСТІ	419
Шалдарбекова А. К ВОПРОСУ О ГЕОГРАФИЧЕСКИХ И ХРОНОЛОГИЧЕСКИХ РАМКАХ ДРЕВНЕТЮРКСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ	426

хов, всего в сопредельных странах проживает более 5 млн. казахов (каждый третий казах остался за пределами казахстанской границы). В целом за 30 лет по программе репатриации в страну должны прибыть как минимум 3 млн. казахов.

3. Низкая рождаемость других этносов и их эмиграция из страны на историческую родину [4].

В результате можно предположить, что в течение времени удельный вес казахов может составить 70-80% населения. Как результат, этнический облик будет все более азиатским, а конфессионально – мусульманским. Все факты говорят о том, что к следующей национальной переписи Казахстана в 2019 году, доля казахского населения возрастет, а численность европейского населения значительно снизится. Чтобы не изменился количественный и качественный состав населения страны, компетентные органы должны контролировать внешнюю миграцию в Казахстане.

Список литературы:

- 1.Итоги переписи населения 1999 года по Восточно-Казахстанской области. Том 1. Статистический сборник. / Под ред. А.А. Смаилова/. -Алматы, 2000 – 18 стр. Примечание: процентное соотношение подсчитано автором
- 2.Восточно-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник./Под ред. Смаилова А.А./Астана, 2011. – 149 с. Примечание: процентное соотношение подсчитано автором
- 3.Бюллетень «Численность населения Республики Казахстан по отдельным этносам на начало 2016 года» 23 серия. Комитет по статистике Респубблики Казахстан. Примечание: процентное соотношение подсчитано автором
- 4.Демография Казахстана. [Электронный ресурс]. - 26.04.13. - Режим доступа: <http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0451/analit06.php>, свободный. - Загл. с экрана. - Яз.рус.

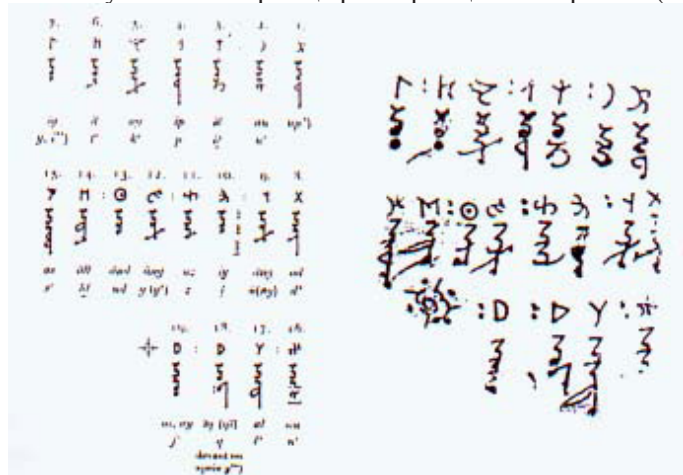
Молдабай Талғат

КӨНЕ ТҮРІК ЖАЗУЫ ТАҢБАЛАРЫНЫҢ СЕМАНТИКАСЫ ЖӘНЕ АВТОХТОНДЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Көне түрік жазуының әріп кескіндері негізінен вертикалдық сызықтардың тік бұрыштық кескіндері негізінен құралады. Көлденең сызықтар мен доғал сызықтар өте аз. Бұл көне түрік бітіг жазуы әріп таңбаларының негізінен қатты денеге сызып жазылуға ыңғайлы түрі негізге алынғандығын көрсетеді. Қатты денеге доғал және көлденең сызықтар салу тік сызық салудан күрделі екендігін барлығымыз білеміз. көне түрік бітіг жазуы таңбаларының бұл қасиетін алғаш байқаған Х.Бредсдорфф: «...бұл көне түрік бітіг жазуының ағашқа ойып жазуға ыңғайлылығын білдіреді», - деп өз ойын білдірген [1, 71-72]. Бұл тұрғыда көне түрік бітіг жазуы Солтүстік Еуропада б.з. I – XII ғасырларында қолданылған Футарк немесе Рун жазуы деген атпен танылған герман тайпаларының жазуына сыртқы пішімі (сыртқы формасы) ұқсайды. Әрі бұл ұқсастық негізінде көне түрік бітіг жазуы алғаш рет «Руника» деп аталып, герман халықтарының мұрасы ретінде қабылданды. Сондықтан, Фин-уғор қоғамы көне түрік жазуының зерттелуінде елеулі үлес қосып, түркітануда Батыс Еуропа Фин мектебінің қалыптасуына негіз болды.

Жазу тарихының теориясын қалыптастырған атақты ғалымдардың пікірінше жазудың сыртқы ерекшелігіне (внешний форма) қарағанда жазудың ішкі ерекшелігі (внутренней форма) өте маңызды. Себебі, сыртқы ерекшеліктің өзгеру мүмкіндігі ішкі ерекшелікке қарағанда жоғары болып келеді. Яғни, жазу таңбаларындағы ұқсастық жазу мағынасындағы (пиктографиялық, идеографиялық кезеңде), фонетикалық дыбысталуындағы (буындық, алфавиттік кезең) ұқсастыққа қарағанда бейімделуі тезірек қалыптасады. [2, 47]. Жазудың сыртқы ерекшелігі И.Гельбтің пікірі бойынша алдамшы долбарға (априорны) ұрындырады. Оған мысал ретінде ол көне түрік бітіг жазуының Семит жазуына негізгі ұқсастық ретінде көне түрік бітіг жазуымен алғаш жұмыс жасаған ғалымдардың дауысты дыбыстардың қолданылмауы (сөздің басында, ортасында) негізге алынғандығын, кейін оның алдамшы долбар болып шыққандығына тоқталады [3, 135-136]. Расында да, жазудың сыртқы ерекшелігіндегі ұқсастық ішкі ерекшелігіндегі ұқсастықтармен үйлесім таппаса бұл жұмыстың дәлелділігі көңілге кірбін ұялатады. Бірақ, бұл жазудың сыртқы ұқсастықтарымен санаспау деген мағына бермеуі керек. Салыстырмалы тұрғыда екі жазудың ұқсастықтарын ең алдымен осы сыртқы пішіндік ерекшеліктер арқылы жүргізу керек.

көне түрік бітіг жазуы құрылымындағы дауысты дыбыстар таңбаларының болуы бұл жазудың «вокалдық» жазу екендігін білдіргенмен, олардың қолданылуы жалпы көне түрік бітіг жазуының алфавиттік жазу екендігіне күмән тудырады. Себебі, бұл дауысты таңбалармен қатар үндесім заңдылығына бейімделген дауыссыз таңбалардың, буындық таңбалардың болуы бұл жазудың алфавиттік жазуға қарағанда силлабикалық жазуға көбірек ұқсайтындығын меңзейді. Бұған тарихи деректік тұрғыда дәлел болатын құжат бар: А. Фон Лекок тарапынан ғылыми айналымға енгізілген Шығыс Түркітаннан табылған Тойок I манускрипті [4]. Бұл манускриптіде көне түрік бітіг жазуы әліпбиілерінің манихей жазуымен оқылуы көрсетілген фрагменті болып табылады. Манихей әліпбиімен көрсетілген көне түрік бітіг жазуы әліпбиілерінің транскрипциясы берілген (Сурет №1).

Сурет №1. Тойок I манускрипті. Orkun H.H. Eski turk yazitlari. – Istanbul: Devlet basimevi, 1938. – 24 s.

Расында да, бұл фрагменттің маңызы ерекше. Себебі, егер В.Томсен көне түрік бітіг жазуының кілтін таппағанда, бұл құжат арқылы көне түрік бітіг жазуының кілті бәрібір табылған болар еді. Дегенмен, бұл түпнұсқа құжаттың тарихи маңызы әлі жоғары. Бұл құжатта көне түрік бітіг жазуы әліпбиінің реті және оқылымы көрсетілген.

Әрі көне түрік бітіг жазуы әліпбиіндегі дауысты дыбыстарды білдіретін: $\downarrow$ /a, □/; $\uparrow$ /i, п/; $\rangle$ /o, u/; $\mathbb{N}$ /ц, ь/ таңбалары 4 графем, 8 фонем ретінде қабылданса да жазу тарихының даму кезеңдерінің бірінде бұл таңбалардың жеке бір буынды сөзді білдірген бе деген ойға жетелейді. Оған дәлел ретінде көне түрік бір буынды сөздер қорында $\uparrow$ /п/ «өсімдік», $\rangle$ /у/ «ұйқы», /ц/ «ой» *Ačsnq tosnq ıtmezsen* – Ашштықта тоқтықты түсінбейсің (ДТС, 375), $\mathbb{N}$ /ц → цг → цгыт – «талқылау, ақыл-кеңес» т.с.с. сөздердің кездесуі болып табылады [5;6]. Расында да көне түрік бітіг жазуын, мәтіндерін зерттеген көптеген ғалымдардың көне түрік бітіг әліпбиі жүйесінде орын алған $\downarrow$ /oq/, $\mathbb{D}$ /aj/, $\mathbb{A}$ /eb/, $\mathbb{E}$ /at/ $\mathbb{N}$ /a□/ таңбаларының түріктерге тән екендігін мойындайды. Бұл көне түрік бітіг жазу таңбалары жазу дамуының алғашқы сатысында-ақ көшпелілер өміріндегі мәнімен тікелей байланысты аталса керек. Яғни, графика мен сөздің мағынасы үндесіп тұр: $\downarrow$ «оқ», $\mathbb{D}$ «ай», $\mathbb{A}$ «еб» (үй), $\mathbb{E}$ «ат», $\mathbb{N}$ «ағ» (қармақ, ау). Бұл таңбалардың түркілердің өз туындысы екендігін көне түрік бітіг жазуының кілтін тапқан ғалым В.Томсеннің өзі де мойындаған болатын [1, 75-82].

Көне түрік таңбаларына семиотикалық, семантикалық талдау

$\mathbb{X}$ /b²/ Енисей мәтіндерінде $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ нұсқада, Орхон мәтіндерінде $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ нұсқада, басқа аймақтық мәтіндерде $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ $\mathbb{X}$ нұсқада белгіленген. Бұл графемнің сөздегі буындық айтылуы eb/be; ib/bi. $\mathbb{Y}$ $\mathbb{Y}$ /beš/ бес; $\mathbb{H}$ $\mathbb{H}$ $\mathbb{H}$ /ebin/ үйін; $\mathbb{I}$ $\mathbb{I}$ $\mathbb{I}$ $\mathbb{I}$ /biçi/ бөрі, қасқыр; $\mathbb{X}$ /b²/ таңбасының семантикалық мәніне үңілетін болсақ /eb/ «үй, шатыр» мағынасын беретінін мажар ғалымы Рона-Таш атап өткен болатын [7].

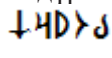
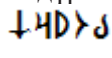
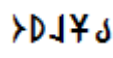
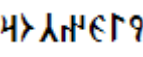
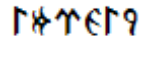

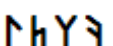
Сызбада көріп отырғандағыдарыңыздай КТЖ әліпбиіндегі /b²/ таңбасы жазу дамуының алғашқы сатысында сурет немесе идеографиялық жазу кезеңінде қалыптасқан. Таңбаның графикалық кескіні мен алғашқы кезеңдегі мәні бір-бірімен мазмұндық тұрғыда үйлесіп тұр. Таңба көне түріктердің (жалпы далалық көшпелілердің) шатыры бейнесіндегі суреттен алынған және алғашқы мағынасы да «еб», яғни, «үй» мағынасын береді. Кейіннен жазудың даму эволюциясы барысында буындық таңбаны білдіріп /eb~be/ «еб~бе» буынын білдірсе, кейіннен қарапайым графемалық таңбаға айналған және /b/ «б» фонемасын білдірген.

 t¹ Енисей мәтіндерінде   нұсқада, Орхон мәтіндерінде   нұсқада, басқа аймақтық мәтіндерде   нұсқада белгіленген. Бұл графемнің сөздегі буындық айтылуы at/ta; yt/ty. /at/ «ат»; /ta□/ «тау»; /ot/ «от, жалын». /altun/ «алтын». Бұл идеограмма кезінде   «тау» мағынасында қолданылған.   түріндегі нұсқалары Түркілер өмір сүрген аймақтарда көптеп кездеседі. Енисей мәтіндерінде жазу түрінде қолданылған. Семантикалық тұрғыда талдау жүргізгенімізде бұл таңбаның мазмұндық тұрғыдағы мәні / ta□/ «тау» болған. Бұл таңбаның графикалық кескіндік мәні мен көне түрік тіліндегі мағыналық мәні астасып жатқандығы негізгі алға тартар дәлеліміз. Көне шумер сызба жазуларында   түрінде /kur/ «тау, таулы жер, ат» мағыналарын берген. Көне түркі жазуының шығу тегін зерттеуші ғалымдардың

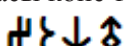
көбі бұл таңбаны нақты түркілерге тән таңба ретінде қарастырады. Бұл таңбаны В.Томсен /t¹/ at «ат» деп қарастырған [1].

 /j¹/; /j²/; /j³/; /j⁴/; /j⁵/; /j⁶/; /j⁷/; /j⁸/; /j⁹/; /j¹⁰/; /j¹¹/; /j¹²/; /j¹³/; /j¹⁴/; /j¹⁵/; /j¹⁶/; /j¹⁷/; /j¹⁸/; /j¹⁹/; /j²⁰/; /j²¹/; /j²²/; /j²³/; /j²⁴/; /j²⁵/; /j²⁶/; /j²⁷/; /j²⁸/; /j²⁹/; /j³⁰/; /j³¹/; /j³²/; /j³³/; /j³⁴/; /j³⁵/; /j³⁶/; /j³⁷/; /j³⁸/; /j³⁹/; /j⁴⁰/; /j⁴¹/; /j⁴²/; /j⁴³/; /j⁴⁴/; /j⁴⁵/; /j⁴⁶/; /j⁴⁷/; /j⁴⁸/; /j⁴⁹/; /j⁵⁰/; /j⁵¹/; /j⁵²/; /j⁵³/; /j⁵⁴/; /j⁵⁵/; /j⁵⁶/; /j⁵⁷/; /j⁵⁸/; /j⁵⁹/; /j⁶⁰/; /j⁶¹/; /j⁶²/; /j⁶³/; /j⁶⁴/; /j⁶⁵/; /j⁶⁶/; /j⁶⁷/; /j⁶⁸/; /j⁶⁹/; /j⁷⁰/; /j⁷¹/; /j⁷²/; /j⁷³/; /j⁷⁴/; /j⁷⁵/; /j⁷⁶/; /j⁷⁷/; /j⁷⁸/; /j⁷⁹/; /j⁸⁰/; /j⁸¹/; /j⁸²/; /j⁸³/; /j⁸⁴/; /j⁸⁵/; /j⁸⁶/; /j⁸⁷/; /j⁸⁸/; /j⁸⁹/; /j⁹⁰/; /j⁹¹/; /j⁹²/; /j⁹³/; /j⁹⁴/; /j⁹⁵/; /j⁹⁶/; /j⁹⁷/; /j⁹⁸/; /j⁹⁹/; /j¹⁰⁰/; /j¹⁰¹/; /j¹⁰²/; /j¹⁰³/; /j¹⁰⁴/; /j¹⁰⁵/; /j¹⁰⁶/; /j¹⁰⁷/; /j¹⁰⁸/; /j¹⁰⁹/; /j¹¹⁰/; /j¹¹¹/; /j¹¹²/; /j¹¹³/; /j¹¹⁴/; /j¹¹⁵/; /j¹¹⁶/; /j¹¹⁷/; /j¹¹⁸/; /j¹¹⁹/; /j¹²⁰/; /j¹²¹/; /j¹²²/; /j¹²³/; /j¹²⁴/; /j¹²⁵/; /j¹²⁶/; /j¹²⁷/; /j¹²⁸/; /j¹²⁹/; /j¹³⁰/; /j¹³¹/; /j¹³²/; /j¹³³/; /j¹³⁴/; /j¹³⁵/; /j¹³⁶/; /j¹³⁷/; /j¹³⁸/; /j¹³⁹/; /j¹⁴⁰/; /j¹⁴¹/; /j¹⁴²/; /j¹⁴³/; /j¹⁴⁴/; /j¹⁴⁵/; /j¹⁴⁶/; /j¹⁴⁷/; /j¹⁴⁸/; /j¹⁴⁹/; /j¹⁵⁰/; /j¹⁵¹/; /j¹⁵²/; /j¹⁵³/; /j¹⁵⁴/; /j¹⁵⁵/; /j¹⁵⁶/; /j¹⁵⁷/; /j¹⁵⁸/; /j¹⁵⁹/; /j¹⁶⁰/; /j¹⁶¹/; /j¹⁶²/; /j¹⁶³/; /j¹⁶⁴/; /j¹⁶⁵/; /j¹⁶⁶/; /j¹⁶⁷/; /j¹⁶⁸/; /j¹⁶⁹/; /j¹⁷⁰/; /j¹⁷¹/; /j¹⁷²/; /j¹⁷³/; /j¹⁷⁴/; /j¹⁷⁵/; /j¹⁷⁶/; /j¹⁷⁷/; /j¹⁷⁸/; /j¹⁷⁹/; /j¹⁸⁰/; /j¹⁸¹/; /j¹⁸²/; /j¹⁸³/; /j¹⁸⁴/; /j¹⁸⁵/; /j¹⁸⁶/; /j¹⁸⁷/; /j¹⁸⁸/; /j¹⁸⁹/; /j¹⁹⁰/; /j¹⁹¹/; /j¹⁹²/;

дауыссыз дыбыс. Түркі тілдерінің фонологиясымен айналысқан зерттеушілер «ž (ж)» фонемін әр тілдегі айтылымын еске ала отырып 5 түрмен транскрипциясын беріп келген еді. Кезінде «Советская тюркология» журналының редакциясы қабылдаған халықаралық фонетикалық транскрипция бойынша «ž (ж)» түрінде транскрипцияланғаны дұрыс деп ойлаймыз. ž(a)b□u «жабғу» (КТ.I.14), ž(a)b(y)z «нашар, жаман» (КТ.I.26), bujrūq «Бүйрүк» (КТ.IV.1), b(a)šl(a)ju «бас етіп» (КТ.II.8), žig(en)-čog «Жиен-чор (кісі аты)» (КЧ.26), žig(i)rmi «жиырма» (КТ. III.13), žyk(ь)n «жүгін» (КТ.I.18).

 k² Талас мәтіндері мен таңбаларында ; Енисей мәтіндері мен таңбаларында ; Орхон мәтіндері мен таңбаларында түрінде кездеседі. таңбасынан шыққан. таңбасының идеограммасы /egik/ «иік, майысқан» мағынасын береді. Бұл түрік тілі диалектілеріндегі g ↔ k айналуы проссецімен түсіндіруге болатын сияқты. Мысалға алсақ: егіз-екіз, егін-екін т.б. Бұл туралы /g²/ әріпіне тоқталған кезде толық баяндайтын боламыз. /eki/ «екі», /kelti/ «келді», /kisi/ «кісі», /kčk/ «көк, аспан».

 g² Талас, Енисей, Орхон мәтіндері мен таңбаларында түрінде кездеседі. таңбасының идеограммалық семантикасы /egik/ «иік, майысқан» мағынасын береді. Бұл түрік тілі диалектілеріндегі g ↔ k айналуы проссецімен түсіндіруге болатын сияқты. Мысалға алсақ: егіз-екіз, егін-екін т.б. Бұл таңбаның басқа алфавиттердегі варианттары жоққа тән. Тек аршакид алфавитінде /h/ түрінде семантикалық тұрғыда «аша, айыр, шанышқы» мағынасында қолданылған [9].

 ok. Буындық фонемдік бірлігі /ok, uk, ko, ku/. Талас, Енисей, Орхон мәтіндері мен таңбаларында түрінде кездеседі. Идеограммалық таңба ретіндегі семантикасы «оқ». Көптеген түркітанушылар бұл таңбаның көне түріктердің өздеріне тиесілі екендігін әу бастан мойындаған. Көне шумер сызық жазуында «оқ» мағынасында таңбасы қолданылған [10]. Аршакид жазуындағы /q/ таңбасы көне түркі /ok/ салыстыруға да келмейді. /onok/ «он оқ тайпа, тайпа бірлестігі атауы», /tokuz/ «тоғыз», /jok/ «жоқ», /kuul/ «күл».

Әдебиеттер тізімі:

1. Thomsen V. Inscriptions de l'Orkhon // Memoires de la Societe Finno-Ougrienne.(MSFOu).V. –Helsingfors, 1896. –240 s.
2. Фридрих И. История письма. – М.: Наука, 1979. – 464 с.
3. Гельб И. Е. Опыт изучения письма (Основы грамматики) / Пер. с англ. Л. С. Горбовицкой, И. М. Дунаевской; ред. и предисл. И. М. Дьяконова. – М.: Радуга, 1982. – 366 с.
4. A. von Le Coq. Kokturkisches aus Turfan. Manschrift-fragmente in kokturkischen Runen aus Toyog und Idikut-schahari, Oase von Turfan //Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Kl. 1909.
5. Манкеева Ж.А. Реконструкция первичных корней глагольных основ казахского языка. – Алма-Ата: Ғылым, 1991
6. Ескеева М. Көне түркі және қазіргі қыпшақ тілдерінің моносиллабтық негіздері. – Алматы: Арыс, 2007
7. A.Ryna-Tas. On the development and origin of the east Turkic “Runic” script. Acta Orientalia. Budapest: Akademiai KIADO, 1987
8. Сартқожаұлы Қ. Байырғы түрік жазуының генезисі. Астана: Арыс, 2007. – 304 б.
9. Молдабай Т. Семантические преобразования идеограмм и тамг и развитие рунического письма // Studia Archaeologica. Academiae scientiarum Mongolici. – 2015. – Tomus XXXV. – Fasciculus 1-41. – с. 421-432
10. G. A. Barton, The Royal Inscriptions of Sumer and Akkad. New Haven, 1929. – 350 p.